Қордабай Бақыт Құрақбайқызының «8D02303 – Лингвистика» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындаған «Ұлттық ассоциативті сөздік құрастырудың лингвистикалық қағидалары» атты диссертациясына отандық ғылыми жетекшінің

ПІКІРІ

Ұсынылып отырған диссертациялық жұмыс ассоциативті лингвистика, психолингвистика және лингвомәдениеттану салаларындағы өзекті мәселелерге арналған. Зерттеу ассоциативті сөздікті зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздерін жан-жақты қарастырумен, ассоциативтік эксперимент деректерін талдаумен және ұлттық ассоциативті сөздіктің жаңа моделін ұсынумен ерекшеленеді.

Диссертациялық жұмыстың өзектілігі қазіргі лингвистиканың тілдік сана, ұлттық болмыс, құндылықтар жүйесі, сондай-ақ көптілді және әлеуметтік тұрғыдан сараланған тілдік орта мәселелеріне деген қызығушылығының артуымен айқындалады. Әсіресе қазақ тілінің материалдары негізінде ассоциативтік деректерді кешенді түрде зерттеу отандық тіл біліміндегі маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

Жұмыс кіріспеден, үш тараудан, қорытындыдан және пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Диссертацияның құрылымы логикалық жағынан жүйелі, тараулар мен бөлімдер бір-бірімен өзара тығыз байланыста құрылған.

Бірінші тарауда «Ассоциативті сөздікті зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері» жан-жақты қарастырылған. Автор «ассоциация» ұғымының гуманитарлық ғылымдар аясында зерттелу тарихына тоқталып, оның психология, философия, лингвистика салаларындағы интерпретацияларын салыстыра талдайды. Ассоциативтік эксперименттің әдістемесі мен ұйымдастырылу ерекшеліктері нақты әрі ғылыми негізде сипатталған.

Сонымен қатар ассоциативті өріс психолингвистикалық талдаудың нысаны ретінде қарастырылып, «ядро» мен «периферия» ұғымдарының ғылыми мәні ашылған. Құндылықтар философиялық, лингвокогнитивтік және лингвомәдени тұрғыдан талданып, олардың тілдік санадағы орны дәлелді түрде көрсетілген.

Екінші тарау ассоциативтік сөздіктердің қазіргі лингвистикадағы орны мен қолдану әдістеріне арналған. Бұл тарауда әлемдік және отандық лингвистикадағы ассоциативтік сөздіктерді әзірлеу тәжірибесі жүйелі түрде сипатталады. Автор ассоциативтік сөздіктердің тіл білімінің теориясы мен практикасындағы маңызын айқындап, олардың тілдік сана, ұлттық құндылықтар мен мәдени кодтарды зерттеудегі әлеуетін негіздейді. Бұл бөлім зерттеудің теориялық құндылығын айқындаумен қатар, ассоциативті сөздіктің практикалық маңызын да көрсетеді.

Үшінші тарау диссертациялық жұмыстың негізгі ғылыми нәтижелері жинақталған бөлім болып табылады. Мұнда ассоциативтік деректерді өңдеу мен талдаудың квантитативтік және квалитативтік әдістері қолданылып, ассоциативті өрістердің құрылымы мен аксиологиялық доминанттары анықталған. Автор ассоциациялардың ұлттық ерекшеліктерін лексика-семантикалық тұрғыдан талдап, қазақ тілдік санасының өзіндік сипатын дәлелдейді. Ассоциативтік реакциялардың полилингвалды және транслингвалды сипаты көрсетіліп, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінің қатар қолданылуы қазіргі тілдік ахуалдың көрінісі ретінде негізделеді.

Үшінші тарауда ұсынылған ұлттық ассоциативтік сөздікті құрудың қағидалары мен жаңа құрылымдық моделі жұмыстың ғылыми жаңалығы болып табылады. Сонымен қатар ассоциативтік реакциялардың әлеуметтік дифференциациясы (жас, жыныс, территория, кәсіби ерекшелік) нақты деректер негізінде талданып, тілдік сананың әлеуметтік тұрғыдан стратификацияланған сипаты дәлелденген.

Диссертациялық жұмыстың ғылыми жаңалығы ассоциативтік деректерді ұлттық құндылықтар, әлеуметтік факторлар және көптілділік тұрғысынан кешенді талдаумен, сондай-ақ ұлттық ассоциативтік сөздіктің авторлық моделін ұсынумен айқындалады. Зерттеудің теориялық маңызы ассоциативтік лингвистика мен тілдік сана теориясын толықтыруында болса, практикалық маңызы ассоциативтік сөздіктерді құрастыруда, жоғары оқу орындарында лингвистика, психолингвистика, лингвомәдениеттану пәндерін оқытуда қолдану мүмкіндігімен сипатталады.

Жалпы алғанда, диссертациялық жұмыс ғылыми талаптарға толық жауап береді, өз бетінше орындалған, нәтижелері нақты әрі дәлелді. Автордың теориялық дайындығы жоғары, зерттеу әдістерін еркін меңгергені байқалады.

Осыған орай, ұсынылған диссертациялық жұмыс тиісті ғылыми дәрежені алуға лайық деп есептеймін.

Отандық ғылыми жетекші
ф.ғ.к., аға оқытушы П.Т. Медетбекова

РАСТАЙМЫН
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ ғылыми кадрларды
және аттестаттау басқармасының басшысы
ЗАВЕРЯЮ
Начальник управления подготовки и аттестации
научных кадров КазНУ им. аль-Фараби
«11» 02 2026 ж./г.